

Методически идеи за формиране на интеркултурна компетентност на 7-11- годишни ученици

Дияна Димитрова

Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

Имейл: dimitrova_vt@abv.bg

Димитрина Драганчева

СУ „Св. Климент Охридски“

Имейл: dima_03@abv.bg

Абстракт: В статията се представят методически идеи за формиране на интеркултурна компетентност на 7-11-годишни ученици, обучаващи се в рамките на проект „Твоят час“. В началото на разработката вниманието се фокусира върху значението на интеркултурната компетентност. Посочват се и се коментират различни дефиниции на понятието „интеркултурна компетентност“. Определят се главни компоненти на интеркултурната компетентност за целите на изследването и се извеждат базисни характеристики, които 7-11-годишните ученици следва да усвоят, за да формират интеркултурна компетентност.

Ключови думи: интеркултурна компетентност, методически идеи, проект „Твоят час“.

Methodological proposals of the formation of intercultural competence (7 - 11 – year- old students)

Diana Dimitrova

Veliko Tarnovo University “St. St. Cyril and Methodius”

E-mail: dimitrova_vt@abv.bg

Dimitrina Dragancheva

Sofia University “St. Kliment Ohrdski”

E-mail: dima_03@abv.bg

Abstract: The article presents methodological ideas about the creation of intercultural competence of 7 - 11 - year - old students trained within the project „Your Class“. At the beginning of the paper, the attention is focused on the meaning of ”intercultural competence”. Different definitions of the term “intercultural competence” are mentioned and commented. Main components of intercultural competence are identified for the purposes of this paper and the basic characteristics that 7-11-year-old students have to learn to form intercultural competence are derived.

Key words: intercultural competence, methodological ideas, project „Your Cllas“

Актуалност на проблема

През последните години в научните среди интеркултурната проблематика е широко дискутирана. Интересът зависи и се определя от засилените процеси в общественото развитие и взаимоотношенията между хората от различни култури. Все по-голяма

внимание се отделя на изключително важната ролята на училището за пълноценното включване на всички ученици в социалните взаимоотношения, което до голяма степен зависи от формирането и развитието на тяхната интеркултурна компетентност.

В научните среди тази проблематика се обсъжда от средата на изминалия 20 век. Днес, тя придобива все по-голяма актуалност поради засилващите се миграционни процеси и придвижването на хора от различни култури към пределите на Европа. Необходимо е да се правят по-задълбочени изследвания за влиянието на културата в образователната дейност. Да се търсят възможности за развиване на интеркултурна компетентност на учащите се, като предпоставка за преодоляване междуличностни конфликти, породени от културни различия.

В практически план може да се каже, че множество автори от различни области на познанието, фокусират своето внимание върху изследвания в областта на интеркултурната проблематика. Предлагат се различни теории и модели на обучение, чрез които да се достигне до изграждане на личностна интеркултурна компетентност.

Сериозни изследвания в тази посока се правят от международно признати учени, които са представители на различни области в науката: педагогика, културология, антропология, социология, философия и др.

Въведение

Съвременното развитие на българското общество се осъществява в различен аспект - културен, социален, технологичен и др. Това предполага адекватна образователна политика, която да е в унисон с новите реалности и да отговори на изискванията на подрастващото поколение. Поради това образователният процес в България е ориентиран към личността на ученика. Тази парадигма е основна в новия закон за предучилищното и училищното образование, обнародван в бр. 79 на Държавен вестник от 13.10.2015 година влязъл в сила от 1-ви август 2016 година [1]. Съобразно закона се разработват нови учебни програми, стандарти и наредби. Стандартите и учебните програми са съобразени с осемте ключови компетентности заложи в Европейската квалификационна рамка, а именно: *общуване на роден език, общуване на чужди езици, математическа компетентност и основни знания в областта на природните науки и технологиите, дигитална компетентност, умения за учене, обществени и граждански компетентности, инициативност и предприемачество, културна осъзнатост и творчески изяви*[2].

С Наредба №13 от 21.09.2016 година се определя държавният образователен стандарт за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование, обн. – ДВ, бр. 80 от 11.10.2016 г. В чл. 3, ал. 5. Там е записано, че: *„Интеркултурното образование е насочено към усвояване на знания за различни измерения на културните идентичности и за основни характеристики на интеркултурните отношения, формиращо позитивно отношение към разнообразието във всички области на човешкия живот, както и умения и нагласи за конструктивни взаимодействия в мултикултурна среда“* [3].

Целта на тази статия е да се представят някои методически идеи за формиране на интеркултурна компетентност на 7–11-годишните ученици, съобразно възможностите за работа, които предоставя проект „**Твоят час**“ в началното училище.

Задачи на изследването са:

1. Да се обоснове значението на интеркултурната компетентност.
2. Да се представят методически идеи за формиране на интеркултурна компетентност на 7–11-годишните ученици чрез обучение по проект „**Твоят час**“.

Значение на интеркултурната компетентност

Съвременните условия на живот в 21 в. непрекъснато се изменят. Всички сме свидетели на засилваща се мобилност на хора от различни краища на света към Европа, и в частност към България. Когато светът е в условия на постоянен културен обмен, пред образованието стои огромната отговорност да подготви подрастващите за межкултурен диалог. В българското училище необходимостта от интеркултурна компетентност и диалог е основателна поради факта, че обществото ни се състои от български граждани, представители на различни етнически общности. Всички те са носители на различни по своята същност култура, обичаи и традиции.

В този контекст е схващането на Ив. Иванов за значението на интеркултурната компетентност, а именно: „реалната причина, налагаща да се работи по формиране на интеркултурна компетентност е, че това е основният вид компетентност, гарантираща оцеляването в един все по-разнообразен свят“ [4].

Терминът „**интеркултурна компетентност**“ включва два конструкта: „интеркултурна“ и „компетентност“. Както посочва Ив. Иванов: „*интеркултурността постулира необходимост от позитивни контакти между групите и индивидите в обществото, тя е едно разбиране, един метод, една перспектива на действие. Тя предполага обмен*“ [5].

Според С. Чавдарова-Костова: „когато се говори за **компетентност** сега мислят не само опитните, знаещите, а и тези, които са в процес на усвояване на знания и умения, т.е. компетентността се мисли в нейния процесуален характер, в процеса на формирането ѝ“ [6].

Авторката посочва още: „особено значение е отчитането на движението към компетентност, което изисква прираст на знанията, настройка и адаптация на съществуващите структури от знания и умения, реорганизация при нужда на декларативни и процедурните знания и правила и на личните умения“ [6].

От схващанията става ясно, че „интеркултурната компетентност“ предполага позитивно общуване между различните представители на едно общество, което се състои от групи с различна принадлежност. За постигане на такъв вид общуване обаче, е необходим комплекс от знания, умения и отношения, които хората трябва да притежават. Именно тази отличителна черта на хората е в основата на тяхната компетентност. За нас при 7-11-годишните ученици интеркултурна компетентност е преди всичко: 1) знания за различните култури – факти от историята, традициите и обичаите на дадена култура; 2) умения за разпознаване на представители на различни култури по външни, видими за окото белези, изразяващи се в облекло, начини на празнуване на традиционни празници, обичаи, по специфични културни артефакти и др. Приемаме схващането на Х. Хофстеде, че: „*светът на детето във всяка култура е изпълнен със символи, герои и ритуали, които съвместно възплъщават и пресъздават тази култура*“ [7]. За главни компоненти на интеркултурната компетентност определяме: *символите, героите, ритуалите и културните артефакти* на определена култура. Следователно, от учениците се очаква да усвоят културни знания за: традиции, празници, обичаи за дадена култура, умения да разпознават представители на определена култура по външни белези, например по традиционно облекло, както и изграждане на положителна у учениците нагласа за приемане на различните. За практическата реализация като основно средство на обучение предлагаме помагалото „В чудния свят на приказките“ [8].

Описаните по-долу идеи реализирахме с ученици от трети клас, обучаващи се в СУ „Св. Кл. Охридски“, с. Зверино, общ. Мездра, включени в проект „Твоят час“ и техния класен ръководител старши начален учител Димитрина Драганчева. Този проект се

реализира в рамките на Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020г към МОН [9].

Методически идеи за формиране на интеркултурна компетентност на 7-11-годишните ученици

Процесът на формиране на интеркултурна компетентност в сферата на българското образование без съмнение включва и всички проблеми, свързани с възпитанието и обучението на деца и ученици от ромски етнически произход. Началото на реализиране на методическите идеи беше поставено по време на дисертационно изследване, насочено към формиране на социокултурна компетентност на 7–11-годишните ученици от етнически общности(роми) осъществено в периода 2012-2015година[10].

При изследването беше проведено обучение на 7–11-годишни ученици, предимно с ромски етнически произход в три извънкласни форми на обучение: *кръжок по четене, дейности по интереси, извънкласно четене*. В работата се използваше помагалото „В чудния свят на приказките“. Част от резултатите са включени в автореферат към дисертационния труд.

Тук описаните методически идеи са продължение на основните идеи, залегнали във вече осъщественото дисертационно изследване и са съизмерими с насоките на интеркултурното образование. Провеждащото се обучение по проект „Твоят час“ в СУ „Св. Кл. Охридски“, село Зверино се осъществява с ученици-третокласници, които не са от ромски етнически произход под ръководството на старши начален учител Д. Драганчева. В работата по формирация процес, като дидактическо средство се използва помагалото „В чудния свят на приказките. То предлага на учениците богат спектър от знания чрез подбор на приказки от различни култури (български, ромски, еврейски, унгарски, полски, италиански и др.). След всяка приказка са включени занимателни задачи за затвърдяване на знанията, илюстрации и цветни приложения.

Помагалото се състои от три части. **Първата част** - включва приказки за сътворението на света и за произхода на народите. Чрез тях учениците се въвеждат в една непозната за тях територия на познанието. Насочва ги към философията на човешкото начало и Вселената. Стимулира фантазията им и начините за преоткриване на нови светове, чрез приказките за различните народи и спецификата на техните нрави и обичаи. Въпросите към текстовете провокират мисленето и ги учат да откриват основните моменти в приказките и смисъла на прочетеното. **Втората част** - „Приказки от България“ запознава учениците с бита на българите, изпълнен с трудолюбие, мъдрост и богати традиции. Приказките „Дядо и внуче“ , „Хитър Петър и лъжците“, „Двама братя“ и „Двамата братя“ дават възможност за размисли и дискусии за човешките взаимоотношения, за тези в семейството. За ценностите в душевността на хората и др. В **третата част** „Приказки от цял свят“ учениците се срещат с богатството на многонационално приказно наследство. Въпреки разнообразието в тематиката на приказките, те се обединяват около една идея – че доброто винаги побеждава злото. И въпреки, че в някои от приказките героите са животни, учениците търсят човешките добродетели, разграничават доброто от злото, обсъждат качествата и поведението на героите, правят изводи, сравняват.

Освен обогатяване знанията на учениците по отношение на световното приказно съкровище, в темите са включени драматизации, илюстрации на любими приказки, създаване на собствена приказка – възможност за лично творчество, четене по роли с цел развиване на различни литературни и художествени умения. А задачите след всяка приказка дават възможност на учениците да обогатяват речника си с нови думи, да разберат смисъла им. Учат се да правят характеристика на героите с думи от текста и

техните синоними, развиват творческото мислене, устната и писмена реч. В помагалото е поместена информация, чрез която децата се запознават с факти за живота и творчеството на автори на приказки. С помощта на приложенията в помагалото учениците оцветяват приказни герои, флагове на държави и контури на географските карти на държави, чиито приказки се изучават. Това внася допълнителна емоционалност и интерактивност в часовете, което от своя страна прави часовете по-желани и очаквани за учениците.

По време на обучението се спазва определена последователност:

Встъпителна част. Преди възприемането на приказка от съдържанието на помагалото (ромска, еврейска, италианска и др.) се поставя за цел учениците да усвоят социокултурна информация [11]. Социокултурната информация включва представяне на *символи, герои, ритуали и културни артефакти* за дадената културна общност. Например - ако приказката се отнася за арменската етническа общност, учениците получават информация за значимите символи (напр. знаме), герои (приказни или други значими с постиженията си представители от тази общност), ритуали (традиционни празници, обичаи) и културни артефакти (включват се произведения от различни традиционни занаяти (накити, менци, грънци), както и характерно традиционно облекло, с което общността се идентифицира и отличава от други общности. Представянето пред учениците на определена социокултурна информация може да се извърши по няколко начина: 1) чрез предварително подготвена презентация; 2) чрез предварително подготвена от ученик информация или подходящ филм за културата на дадената общност, както и занимания с натурални вещи и пособия.

Основна част. След представяне и осмисляне на информацията методическата работа продължава с възприемане на приказката, при спазване на изискванията за литературно обучение в 1.-4. клас [12]. Следва затвърдяване на опита. Следващите дейности са свързани с осмисляне на приказката и на прочетения текст с разбиране. Вниманието на учениците се насочва към поместените в помагалото задачи. Чрез тях се дава възможност на обучаваните да извършат сравнителен анализ на две, три или повече приказки по определени критерии: откриване на общочовешки ценности, вярвания и потребности на хората от различни общности. Сравняват действия на герои и откриват типични моменти в приказките, илюстриращи начина на живот на героите, според културните им особености.

Творческа част. Заключителните дейности са свързани с осъществяване на междупредметна връзка чрез използване на цветните приложения в помагалото, както и чрез подходящи образователни информационни и комуникационни средства.

С предложените приказки и приложения в помагалото учениците се запознават с различни култури. Получават подробна информация за: начина на живот на хората от различни култури; за някои по-значими традиционни техни празници; за обичаи; за традиционното облекло и за занаяти.

Ролята на учителя във формиращия процес е изключително голяма. Той трябва: 1) да разшири познанията на учениците и да обогати техните представи, като подбере подходяща според темата, социокултурна информация; 2) да я систематизира в определен ред; 3) да избере начина, по който ще я представи пред учениците; 4) да заинтригува обучаваните и провокира тяхното любопитство. Учителят трябва да организира така методическата работа, като направи плавен преход към усвояване на съдържанието на приказката чрез по-задълбочен анализ. Изводите, които биха могли да се направят на тази основа са от изключително значение за учениците. Те трябва да придобият умения да разпознават представители на различни култури по определени външни белези. Да откриват общочовешки ценности в изучените приказки и да умеят

да анализират постъпки, действията на герои според специфични културни особености и др.

Заклучение:

Формирането на интеркултурната компетентност се очертава като един от приоритетите в българската образователна система, тъй като тя може да съдейства за по-бързата социализация и адаптация на 7–11-годишните ученици в културноразнообразна среда. При педагогическото взаимодействие с малките ученици посоката трябва да е ориентирана към овладяване на културни знания и умения за общуване с представители на различни култури, а описаните в разработката методически идеи, биха могли да станат част от образователната система и приложими във всякакви форми на обучение: класно-урочни, извънкласни, извънучилищни и др.

Цитати:

- [1] *Закон за училищното и предучилищното образование* (2016). ДВ, бр. 79 от 13.10.2015.
- [2] ОЕЕР (2001). *Обща европейска езикова рамка: учене, преподаване, оценяване*. София: Релакса.
- [3] Наредба №13 (2016). *За гражданското, здравето, екологичното и интеркултурното образование*. Чл. 3, ал. 5.
- [4] Иванов, Ив. (2003). *Развитие на интеркултурната компетентност*. Шумен.
- [5] Иванов, Ив. (1999). *Интеркултурно образование*. Курс лекции.
- [6] Чавдарова-Костова, С. (2010). *Съдържателни измерения на интеркултурната компетентност*. В: *Педагогическа дейност в мултикултурна среда*. (Съст. Л. Ангелова, В. Вълканова). Търново: Фабер, 27 – 64.
- [7] Хофстеде, Х., Пидърсън, П., Хофстеде, Х. (2003) *Изследване на културата*. София: Класика и Стил.
- [8] Димитрова, Д. (2013). *В чудния свят на приказките*. Пловдив: Астарта.
- [9] Проект „Твоят час“, <http://tvoiatchas.mon.bg/> последно посещение на 16.09.2017.
- [10] виж по-подробно Димитрова, Д. (2016). Автореферат на дисертация. *Формиране на социокултурна компетентност на 7-11-годишните ученици от етнически общности (роми)*.
- [11] виж по-подробно Димитрова, Ил. (2015). Автореферат на дисертация. *Българската картина на света в обучението по български език като чужд*.
- [12] Иванова, Н. (2014). *Обучението по български език и литература в начален етап на основната образователна степен*. София: Рива.

Библиография:

1. Димитрова, Д. (2013). *В чудния свят на приказките*. Учебно помагало за часовете по извънкласно четене и СИП 1.- 4. клас. Пловдив: Астарта.
2. Димитрова, Д. (2016). *Формиране на социокултурна компетентност на 7-11-годишните ученици от етнически общности(роми).*/ Автореферат: ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.
3. Димитрова, Ил. (2015). *Българската картина на света в обучението по български език като чужд*. Автореферат: ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.
4. ЗПУО (2015). *Закон за предучилищно и училищно образование*. Държавен вестник: бр.79 от 13.10.2015.
5. Иванов, И. (1999). *Интеркултурно образование*. Курс Лекции. Шумен: Аксиос.

6. Иванов, И. (2003). *Развитие на интеркултурната компетентност*. Образованието и предизвикателствата на 21. век, Шумен, 93 – 103.
7. Иванова, Н.(2014). *Обучението по български език и литература в начален етап на основната образователна степен*. София: Рива.
- 8.НАРЕДБА (2016). *За гражданско, здравно, екологично и интеркултурно образование* (Наредба №13 от 11.10.2016 г.)
9. ОЕЕР...(2001). *Обща европейска езикова рамка: учене, преподаване, оценяване*. София: Релакса.
10. ПРОЕКТ „Твоят час“ . МОН (<http://tvoiatchas.mon.bg/About.aspx>).
11. Хофстеде, Х., Пидърсън, П., Хофстеде, Х.,(2003). *Изследване на културата*. София: Класика и Стил.
12. Чавдарова-Костова, С. (2010). *Съдържателни измерения на интеркултурната компетентност*. В: *Педагогическа дейност в мултикултурна среда*. (Съст. Л. Ангелова, В. Вълканова). Търново: Фабер, 27 – 64.